

В.І. Переверзєв, В.В. Козачкова, провідні фахівці

Кіровоградський науково-дослідний центр продуктивності агропромислового комплексу

Економічна безпека АПК

В статті розкрито проблема економічної безпеки АПК у контексті сучасної ситуації на внутрішньому і зовнішньому ринку.

економічна безпека, зовнішньоекономічна діяльність, міжнародний лізинг

Становлення внутрішнього і зовнішнього ринків АПК вимагає переосмислення ряду базових теоретичних і практичних засад щодо функціонування сільського господарства і переробної промисловості. Чимало країн світу подали приклад не лише високих і сталих темпів розвитку виробництва і зовнішнього ринку, а й здатності оперативно нейтралізувати проблеми зовнішньоекономічній діяльності, або, іншими словами, уміння забезпечувати економічну безпеку.

На користь актуальності дослідження економічної безпеки зовнішньоекономічної діяльності свідчить аналіз та узагальнення зарубіжних і вітчизняних теоретичних досліджень - В.Г. Андрійчука, В. Барановського, О.С. Власова, Д. Деніельса, Л.Л. Кистерського, П.Ліндєрта, І.І. Лукінова, О.М. Онищенко, Г.А. Пастернака-Таранушенка, М.Пебро, А.Д. Ротфельдра, П.Т. Саблука, В.М. Трегобчука, В.В. Юрчишина та інших учених-економістів [1].

Але незважаючи на високий науковий професіоналізм згаданих вчених, все ще існує досить широке поле для дослідження економічної безпеки зовнішньоекономічної діяльності.

Нині немає актуальнішої проблеми для АПК, ніж забезпечення економічної безпеки взагалі і зовнішньоекономічної діяльності зокрема, збільшення випуску конкурентоспроможної продукції. У її вирішенні важливим є здійснення заходів щодо відвернення загрози та примноження цінностей сільського господарства і переробної промисловості. Зумовлена ця проблема передусім змістом та характером невваженої державної політики у цій сфері. Зруйнувавши у свій час планову систему управління, молода українська держава не зуміла створити і застосувати таку модель механізму регулювання економічних, фінансових та правових процесів, котрі притаманні високорозвиненим країнам світу щодо економічної безпеки та здатності уникати конфліктів у зовнішньоекономічних відносинах.

Ситуація, що склалася в АПК, змушує звернутись до проблеми економічної безпеки сільського господарства і переробної промисловості на внутрішньому і зовнішньому ринках. Адже вже багато років йдуть процеси реформування майнових і земельних відносин, податкової і цінової політики, створення інфраструктури ринку, поглиблення інтеграції, процеси демонополізації, а результати поки що негативні як для товаровиробників, так і споживачів продовольства.

Побудова механізму безпеки зовнішньоекономічної діяльності відноситься до одного з найбільш важливих наукових напрямів, адже в АПК процеси реформування внутрішнього і зовнішнього ринків мають не просто окремі недоліки, а, на жаль, набули широких масштабів ознак підспудності, що серйозно загрожує й без того ослабленій економіці АПК. Науці та практиці необхідно зосередити увагу на

обставинах, які зумовлюють дисфункціональність зазначеного механізму через неповну і непослідовну визначеність довгострокових політичних, організаційних, економічних, соціальних та екологічних цілей, які мають глобальне значення [2].

За останні 8-10 років погляди на методичні підходи щодо забезпечення економічної безпеки зовнішньоекономічної діяльності змінювалися неодноразово. Але ці зміни не мали суттєвого прогресу. Щодо деяких методичних питань сформувалося більш-менш чітке розуміння, але багато з них поки що залишаються дискусійними, і відповіді на них не знайдено. Впродовж тривалого періоду в цьому питанні переваги надавалися застосуванню підвищених митних та акцизних зборів, дискримінаційних податків, субсидій та інших аналогічних платежів, а також нетарифних обмежень імпорту товарів. Ці заходи не витримали випробування часом. Сьогодні існують більш повні дані стосовно методичних підходів щодо забезпечення економічної безпеки, але й вони не розв'язують усі проблемні питання, як того вимагають конкретні умови. Практика останнього часу переконує, що економічна безпека може бути результативною лише тоді, коли вона одночасно здійснюється на користь узгодженого розвитку як внутрішнього, так і зовнішнього ринків. За інших умов вона не дає бажаних результатів.

В багатьох країнах, і, зокрема в США, Англії, Німеччині, Франції та інших, економічній безпеці приділяється велика увага. Лише за останні роки на рівні ООН прийнято понад два десятки конвенцій з питання економічної та інших видів безпеки. Деякі кроки в цьому напрямку здійснюються і в Україні. З цього приводу є окремі публікації, в яких висвітлюються ті чи інші питання безпеки фінансів, кредитів, інвестицій, продовольчих ресурсів, але в цих публікаціях відсутня єдина, цілісна методологічна та методична база, що ускладнює розв'язання питань економічної безпеки зовнішньоекономічної діяльності.

В Україні здійснюється політика “критичного імпорту”. При цьому заощаджуються валютні кошти для закупівлі матеріальних і продовольчих ресурсів за кордоном і в той же час обмежується кількість іноземних фірм на українському ринку, що створює можливості для іноземних партнерів вдаватися до недобросовісної конкуренції, диктувати невиправдано високі ціни і в кінцевому підсумку руйнувати економіку товаровиробників. Недобросовісна конкуренція має такі основні форми: спекулятивна купівля іноземним інвестором підприємства з метою подальшого його перепродажу на фондовому ринку; установлення з боку іноземного інвестора контролю над приватизованим підприємством шляхом придбання контрольного пакета його акцій та іншої діяльності; прагнення іноземного інвестора одержати прибуток з підприємства-реципієнта будь-якою ціною і протягом короткого часу [3].

Водночас реалізується політика нарощування обсягу експорту товарів. За таких умов українські резиденти отримують надходження в іноземній валюті, але це однозначно призводить до послаблення насиченості вітчизняними товарами внутрішнього ринку і цим самим розширюється можливість для експансії на ньому іноземних фірм, що завдає шкоди вітчизняному виробництву.

Болючою проблемою для сільського господарства залишається забезпечення одночасного зростання обсягів як товарної продукції галузі, так і її експорту. Стратегія розвитку експорту для сільського господарства є головною і вона повинна залишатися і на перспективу. Але не можна допустити, щоб експорт розвивався однобічно. Досягнення такої вимоги зумовлює необхідність перетворення експорту товарів з частково дестабілізуючого фактора в інструмент стабілізації, а в подальшому і зростання виробництва, як це притаманно економічно розвиненим країнам світу. Для забезпечення такої вимоги необхідно в механізмі експорту передбачити важелі, які стимулювали б зростання обсягів збуту продукції і на внутрішньому ринку.

Розв'язання такого завдання вимагає діяти за принципом “навпаки”, якщо мати на увазі механізм митно-тарифного регулювання, що використовується до цього часу і

з допомогою якого практично відбулося руйнування внутрішнього ринку. Цей механізм побудований на зразок тих, що діють в розвинених країнах світу і він там, коли на внутрішньому ринку спостерігається достатнє або надвиробництво продукції, спрацьовує досить ефективно. Передбачається виявлення умовного так званого "модельного або еталонного року" - бази, в якому пропорції щодо обсягів збуту продукції на внутрішньому і зовнішньому ринках були оптимальними або гармонізованими і найкращим чином відповідали розвитку як виробництва, так і експорту. За умови дотримання товаровиробниками згаданих вимог для них застосовуються 5% ставки експортного мита (пільгова), а в разі інших варіантів - 30%, що поширена зараз. Це стане надійним стимулом для насичення продукцією внутрішнього ринку, а також розвитку експорту. Такий підхід надасть більшої альтернативності у зовнішньоекономічній діяльності. Зростання обсягів внутрішнього і зовнішнього ринків великою мірою буде здійснюватися на засадах саморегулювання, послабить вплив на ці процеси адміністративних методів.

З допомогою такого механізму буде надана можливість протидіяти диспропорціям у використанні товарної продукції і уникнути небезпечних явищ щодо розвитку зовнішнього і внутрішнього ринків АПК. При застосуванні згаданого механізму, який будується на зразок методичних підходів країн світу, що розвиваються швидкими темпами, експорт продукції позбавляється від одностороннього формування, розвивається в узгодженості з внутрішнім ринком і тому запобігає його руйнуванню.

Економічна безпека зовнішньоекономічної діяльності та першочергові вимоги до удосконалення її механізму окреслили основні аспекти трансформації лізингового ринку імпортової техніки, ринку цукру, а також застосування диверсифікації експорту товарів з метою зміцнення економічної безпеки [4].

Нині лізинг — велика індустрія, суттю якої є спеціалізована фінансова послуга. Вперше вона була надана клієнтам у 1952 році незалежною лізинговою компанією у США. Протягом 60-х років лізингова індустрія виникла в Європі і Японії. Країни, що розвиваються, опанували лізинг протягом 70-х років. До 1994 року лізинговою діяльністю вже охоплено понад 80 держав світу. У 1994 році за допомогою лізингових операцій у світі було укладено угод, пов'язаних із придбанням нової техніки, на суму понад 350 млрд. дол. США. Сьогодні лізинг найінтенсивніше розвивається у країнах третього світу, за період з 1988 по 1994 роки обсяг орендних угод тут збільшився з 15 млрд. дол. до 44 млрд. дол. США. Найістотніше зростання спостерігалось у Південній Кореї. Південнокорейський лізинговий ринок, заснований у 1975 році і підтриманий Міжнародною фінансовою агенцією, посів у 1994 році п'яте місце серед десяти найбільших лізингових ринків світу. Стрімко розвивається лізинг у так званих країнах із середнім і низьким доходом: у 1988 році на лізинг тут припадало 4% фінансування техніки, а в 1994 році — 11%.

Міжнародний лізинговий ринок регулюється "Конвенцією про міжнародний фінансовий лізинг", що прийнята в 1988 році в Оттаві, Канада; рішеннями Міжнародної фінансової агенції і Ради Європейської Федерації Асоціацій лізингових компаній (1994 рік), а також Законом України "Про лізинг" (1997 рік).

На даному етапі український лізинговий ринок характеризується використанням такої техніки: трактори MF — 9240, Данія, сівалки "Мультикорн" фірми "Ф-Кляйне", ФРН; "Максем" фірми РАУ, ФРН; обприскувачі 14 GV 25 фірми РАУ, ФРН; преси великогабаритних тюків E 550 "Форштнерит", ФРН; бурякозбиральні комбайни фірми "Моро", Франція; комплекси бурякозбиральні фірми "Ф-Кляйне", ФРН; кормозбиральні комбайни "Маммут-6300", ФРН; зернозбиральні комбайни E-525H, E-527, E-524, MF-34, MF-40, "Домінатор-208", МЕГА, "Домінатор-118", SL MAXI, "Кейс-1666", "Кейс-1680", L-624 MCS, L-626 MCS, M-9500, "Джон-Дір".

При використанні іноземної техніки доцільно звільнити АПК від сплати акцизних зборів, мита та інших аналогічних платежів. Сьогодні такі платежі — це

своєрідна небезпека і вони важким тягарем лягають і на лізингові компанії, і на вітчизняних товаровиробників, стають серйозною перешкодою на шляху розвитку лізингових послуг, підвищують собівартість продукції та знижують її конкурентоспроможність на внутрішньому і зовнішньому ринках. Недоцільно, щоб лізинг імпортної техніки гальмувався. Це не відповідає світовому досвіду, позбавляє можливостей залучення в АПК значних додаткових коштів, перешкоджає оновленню матеріально-технічної бази, погіршує фінансовий стан господарств. Лізинг імпортної техніки вигідний і державі, оскільки заборгованість підприємств іноземним лізингодавцям не зараховується до загальної фінансової заборгованості країнам-імпортерам.

Серед Європейських держав Україна має найсприятливіші природно-кліматичні умови для розвитку буряківництва, а, отже, і цукрової промисловості, проте за темпами розвитку, рівнями концентрації та ефективності виробництва галузь значно відстає від зарубіжних країн і нині перебуває в кризовому стані.

Традиційно так склалося, що експортні обсяги України формувались лише виходячи з потужностей цукрових заводів та обсягів виробництва цукрових буряків і майже ніколи детально не вивчався внутрішній ринок країн-імпортерів. Під кутом зору економічної безпеки зовнішньоекономічної діяльності така практика не виправдана і тому, перш ніж визначитися в характері оцінки митної політики країни-імпортера, конче необхідно досконало вивчити кон'юнктуру її ринку. За інших умов уникнути небезпечних явищ в зовнішньоекономічній діяльності для України просто неможливо.

В останні роки в країнах світу активно започатковується такий новий метод координації експорту й імпорту товарів, як диверсифікація, тобто здійснення зовнішньоекономічної діяльності з урахуванням різних географічних і економічних особливостей країн світу. На жаль, в АПК опрацювання цього питання на методичному і практичному рівнях тривалий час залишалося поза увагою, що негативно впливає на інтенсифікацію експортного потенціалу та економічну безпеку. Згадані обставини зумовили необхідність розв'язання цілого ланцюга нових вимог до організації експорту товарів взагалі і до його диверсифікації зокрема.

Обґрунтування диверсифікації — одне з досить складних завдань, що постає перед учасниками зовнішньоекономічної діяльності з урахуванням її економічної безпеки. При визначенні рівня диверсифікації варто використовувати різні поправки у вигляді коригуючих коефіцієнтів, і матеріали, що використовуються в даному випадку, мають бути типовими. При розрахунках значень диверсифікації експорту слід об'єктивно враховувати як позитивні, так і негативні її наслідки [5].

Саме такі заходи дають змогу залучати додаткові валютні кошти, заощаджувати ресурси та досягти лідерства на світовому ринку. Викладене переконує в необхідності відображення такої проблеми і в “Концепції зовнішньоекономічної діяльності”, у сьогоднішньому варіанті якої таке питання практично не розкрито згідно вимог економічної ситуації та світової практики.

Отже, подальше існування, самозбереження та розвиток України як суверенної держави обумовлюють необхідність вирішення проблеми економічної безпеки зовнішньоекономічної діяльності АПК на більш досконалому науковому і методичному рівні, ніж той, що опановано наукою і практикою до цього часу. Зміст і характер сучасної державної політики недостатньо відповідає вимогам економічної безпеки і тому становище на внутрішньому і зовнішньому ринках є критичним. Для подолання кризи доцільно використовувати не лише відомі в науці напрацювання з проблем реформування економіки, а й ті, що випливають з надбань “теорії конфліктів” і “теорії економічної безпеки”, що є принципово новим за своєю суттю. Останнім часом конфлікти та протиріччя між країнами світу хоча й мають цивілізований характер, але набули більшої гнучкості і гостроти, що посилює їх загрозливість не лише для слабкої, але і для стабільної економіки. Тому механізм економічної безпеки

зовнішньоекономічної діяльності за своїм характером має бути комплексним і обов'язково включати такі важелі, котрі здатні забезпечувати зростання конкурентоспроможності товарів АПК на світових ринках і, в першу чергу, завдяки зниженню собівартості продукції щонайменше на 20 - 40 відсотків.

Список літератури

1. Береза І.В. Економічна безпека зовнішньоекономічної діяльності АПК / І.В. Береза // Вісник аграрної науки. – 1998. - №9. – С.73.
2. Лузан Ю.Я. Організаційно - економічний механізм забезпечення розвитку агропромислового виробництва України : теоретико – методологічний аспект / Ю.Я. Лузан // Економіка АПК. – 2011. - №2. – С.3.
3. Коломієць В.В. Прийняття стратегічних рішень у сфері експортно-імпортних операцій в умовах ринку / В.В. Коломієць // Економічні науки. – 2004. - №10. – С.103.
4. Грицюк Н.А. Іноваційні підходи до вивчення стану фінансової безпеки підприємств України / Н.А. Грицюк // Проблеми науки. – 2009. - №1. – С.16.
5. Береза І.В. Лізинг імпортової техніки в АПК / І.В. Береза // Агроінком. – 1998. - №6. – С.16.

В. Переверзев, В. Козачкова

Экономическая безопасность АПК

В статье раскрыто проблема экономической безопасности АПК в контексте современной ситуации на внутреннем и внешнем рынке.

V. Pereverzev, V. Kozachcova

Economic security of AIC

In the article it is exposed problem of economic security of AIC in the context of modern situation at the internal and external market.

Одержано 30.03.11